

РОБОТ ТЕЛЕПРИСУТНОСТІ ТА СПЕЦІАЛІЗОВАНА МОВА ЯК ЗАСОБИ ПІДТРИМКИ ВІРТУАЛЬНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ЛАБОРАТОРІЇ РОБОТОТЕХНІКИ ТА МОБІЛЬНОГО КОМП'ЮТИНГУ

Гасько Р.Т.

Національний університет "Львівська політехніка"

Моніторинг урбаністичних та екосистем стає важливим завданням сучасності. Для задач моніторингу використовуються комплексні системи, в яких умовно можна виділити три складові частини:

- Власне апаратно-програмна частина що забезпечує моніторинг потрібного середовища як безпосередньо через систему давачів та аудіо-візуальний тракт так і засоби віддаленого моніторингу, які в свою чергу можуть бути як відносно простими аналогами безпосередніх засобів, так і складними рухомими роботизованими платформами із засобами дистанційного контролю.
- Інформаційна система (ІС) для отримання даних з давачів та керування аудіо-візуальними потоками. Така система як правило будується з використанням Інтернет технологій з клієнт-серверною архітектурою та веб-інтерфейсом користувача. Особливо слід зауважити тенденцію міграції сучасних ІС з веб-орієнтованої платформи з використанням серверної мови PHP на "хмарні" сервіси з домінуванням серверної версії мови Java – J2EE, тобто міграція з одно-серверного рішення на кластерні багатосерверні рішення рівня підприємства.
- Рівень користувачького інтерфейсу (UI) із забезпеченням максимально широкого охоплення доступних пристроїв: від "класичного" ПК з віконним UI до мобільних пристроїв з "дотиковим" UI та в перспективі можливості легкого розширення на інші класи UI, такі як 3D окуляри, аудіоінтерфейс тощо. Для забезпечення цих задач можливе використання як веб-інтерфейсу на основі HTML5/JS так і нативних рішень для перспективних платформ — Android, Windows, iOS.

Забезпеченням створення та підтримки сучасних ІС моніторингу урбаністичного та екологічного моніторингу необхідно займатися в комплексі:

- навчальний процес, який включає відповідні навчальні дисципліни: як спеціалізовані "Інтернет програмування", "Клієнт-серверне програмування", "Веб технології", "Робототехніка" з

віддзеркаленням на рівень бакалавра та магістра, так і базові “Основи програмування”, “Бази даних”, “Об’єктно-орієнтоване програмування” з акцентом на сучасний стан ІТ, мови програмування Java, JavaScript, PHP та поглиблене вивчення ОС Linux/Unix та мережевої та Інтернет архітектури.

- дослідницько-розробницький цикл, в основу якого покладено спеціалізовану лабораторію робототехніки, вбудованих систем та мобільного комп’ютерингу [1] для прикладного дослідження поставлених задач, їх макетування та створення апаратно-програмних прототипів. Окремим питанням є режим віддаленого доступу до ресурсів такої лабораторії через веб-інтерфейс з побудовою віртуального аналога реально діючої лабораторії — віртуальної навчальної лабораторії робототехніки та мобільного комп’ютерингу. Завдяки такому рішенню постає можливість віддаленого провадження лабораторних робіт, включно зі зменшенням небезпеки пошкодження обладнання оскільки недозволені дії блокуються в користувацькому інтерфейсі. Іншою вагомою перевагою є можливість тестувати апаратно-програмні рішення які переносяться на всю ІС моніторингу, зокрема задачі віддаленого моніторингу з використанням веб-інтерфейсу робототехнічними засобами реальних задач еколого-економічного моніторингу, наприклад, природоохоронних та природно-техногенних комплексів Розточчя.
- супровід та підтримка ІС моніторингу включає як апаратно-програмні рішення, так і спеціалізовані тренінги персоналу як у реальних умовах так і з використання віртуального доступу через механізми віртуальної лабораторії та веб-інтерфейсу до діючих ІС з віддаленим доступом до робототехнічних платформ моніторингу.

Особливе місце займають концептуальні аспекти реалізації архітектури ІС моніторингу в частині роботохнічних засобів. Для задач віддаленого моніторингу доцільно застосовувати комплексні рішення — роботи телеприсутності, що включають:

- Наземні мобільні платформи з колісним або гусеничним приводом як найбільш поширені і вивчені.
- Літаючі платформи або безпілотні літаючі апарати (БПЛА) які будуються як за схемою літака для дослідження великих відкритих просторів, так і одно- або багатороторних конструкцій, наприклад квадрокоптери, для детального моніторингу відносно невеликих територій зі складним рельєфом, перешкодами та закритих приміщень

- Вузькоспеціалізовані рішення, наприклад для екологічного моніторингу заповідника Розточчя, враховуючи його унікальне природно-ресурсне і рекреаційно-географічне положення, доцільне використання плаваючих роботехнічних платформ в комплексі з двома попередніми.

Спільним в цих трьох рішеннях є програмна частина, аудіо-візуальний тракт та комунікаційні рішення, що використовують стандартні для індустрії wi-fi та мобільний зв'язок. Завдяки такому підходу робот телеприсутності [2] виступає як уніфіковане апаратно-програмне рішення, що легко адаптується до відповідного природного середовища та не вимагає змін в програмному забезпеченні ІС та UI.

Завдяки веб-базованому інтерфейсу користувач може віддалено керувати роботом телеприсутності, вести відеоспостереження з аудіовізуальною фіксацією на серверах ІС, віддавати віддалені голосові команди тощо. Завдяки елементам штучного інтелекту (AI) робот телеприсутності в стані уникати окремих критичних ситуацій, проводити самостійно моніторинг заданих територій чи об'єктів в режимі автономного патрулювання з прив'язкою до карти місцевості та GPS навігації або спеціальних маяків для закритих приміщень.

Окремо слід відзначити питання навчання робота телеприсутності. В процесі експлуатації постійно виникатимуть задачі по адаптації роботів телеприсутності до специфічних умов різних середовищ моніторингу. Ці задачі повинні бути легко реалізовані, для чого передбачена спеціалізована алгоритмічна мова [3], яка є доступна безпосередньо через веб-інтерфейс користувача та дозволяє вдосконалювати AI робота телеприсутності і функціональні можливості віртуальної лабораторії робототехніки в цілому.

1. Hasko R.T. Modelling and Macromodelling of Biomedical Dynamical Systems in ELCAD Environment Using ELBASIC Build-in Language Interpreter 6 /Hotra O.Z., Hasko R.T. // Modern Problems of Radio Engineering, Telecommunications, and Computer Science, TCSET 2006. pp. 651-652., Print ISBN: 966-553-507-2, INSPEC Accession Number: 9707734, DOI: 10.1109/TCSET.2006.4404671, Publisher: IEEE. 2. Гасько Р.Т. Створення електронних навчальних систем третього покоління: використанням робота віртуальної присутності та візуальної мови програмування // Інноваційні комп'ютерні технології у вищій школі : матеріали 4-ої науково-практичної конференції, 20–22 листопада 2012 року, Львів / Національний університет "Львівська політехніка". – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2012. – С. 41–45. 3. Матвійчук Я.М., Гасько Р.Т. Інтерпретована алгоритмічна мова як

засіб розбудови веб-орієнтованих дидактичних та інформаційних систем // Вісник "Комп'ютерні науки та інформаційні технології." Нац. ун-т «Львів. політехніка», № 694, 2011.

ЗАСТОСУВАННЯ НЕЙРОМЕРЕЖ УЗАГАЛЬНЕНОЇ РЕГРЕСІЇ В ЗАДАЧАХ ПЕРЕДБАЧЕННЯ СУТТЄВО НЕЛІНІЙНИХ ЧАСОВИХ ПОСЛІДОВНОСТЕЙ

Андрієцький Б.Р.

Національний університет "Львівська політехніка"

Динаміка процесів в складних фізико-технічних системах характеризується залежністю від багатьох факторів та суттєвою нелінійністю [1]. В результаті виявляється, що застосування нейромереж нелінійного типу, зокрема, багат шарових перцептронів не забезпечує достатньої екстраполятивності та узагальнення, а лінійні структури є надто загубленими і навчаються з достатньо низькою точністю.

Для здійснення прогнозу часових послідовностей з великою передісторією процесів доцільно застосовувати нейромережі з неітераційним навчанням, в основі парадигми яких лежить модель геометричних перетворень в багатовимірному просторі даних [2].

Враховуючи переваги таких штучних нейронних мереж (ШНМ), для суперечливої проблеми "точність навчання-узагальнення" відкривається можливість комплексного вирішення на основі розділення поверхні часової послідовності на лінійну та нелінійну складові.

Реалізація запропонованого підходу здійснюється гібридною структурою, що включає в себе лінійну ШНМ моделі геометричних перетворень та дві нейромережі узагальненої регресії.

Метою роботи є розроблення метода передбачення часових послідовностей з суттєвою нелінійністю на основі гібридного нейромережевого комплексу нейромереж моделі геометричних перетворень та узагальненої регресії.

Опис розробленого метода. Нехай маємо навчальну вибірку M розміром $m^*(n + 1)$, для якої $x_{ij}, i = \overline{1...m}, j = \overline{1...n}$ - вхідні дані, $y_i, i = \overline{1...m}$ - вихідні дані. Будуємо лінійну нейронну мережу на основі моделі геометричних перетворень (мережа складається з n вхідних, n прихованих та 1 -го вихідного шарів) та навчаємо її моделювати вектори навчальної вибірки даних. В результаті отримаємо передбачені навчальні дані $\bar{Y}_{lin}$. Обчислюємо відхилення результатів лінійної ШНМ від